

ADALÉKOK
SZABÓ KÁROLY „RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁHOZ.“

Közli: Majláth Béla.

Pozsony 1611.

(171.)⁺ Veresmarti Mihály. TANACSKOZÁS MELLYIKET KELLYEN AZ különböző vallások között valasztani. Veresmarti Mihály által egy tudós embernek írásából Magyarra fordítottat. Nyomtatott Pozsonyban M.DC.XI. esztendőben. Kis 8-adrét 271 számozott lap. — Elül: címlevél mindkét oldalán fametszet-kerettel beszegélyezve: első lapján a címlap, másikon e nyomtatott jelige: »Joan. VI. vers. 44. Senki sem jöhet én hozzám, hanem ha az én Atyám, az ki elküldött engemet vonandya ötet«; ezután ajánló levél gróf Homonai Druget Györgyhez, 7 számozatlan levél, A. ternioval ugymint: A₂, A₃, A₄, A₅ és három számozatlan levél, vagyis a címlevéllel együtt 8 levél; ezután következik a szöveg, felül rendes lapszámozással, alul pedig B.—S.-ig terjedő ternio jelzéssel. A szöveg maga 17 ternióból áll, melyből mindenik 8 leveles. Az első ternio 5 levele alul rendes betűjelzéssel bir, u. m. B, B₂, B₃, B₄, B₅ stb. 3 pedig jelöletlen: Összesen 8 számozatlan levél címlap és ajánló levéllel és 271 számozatlan lap = 136 levél. X

Veresmarti Mihály ezen kiadásából ekkorig egyetlen egy példány sem volt ismeretes. Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárában« (410 sz. a.) annak létezésére csak az 1640-ki kiadás után következtet, s címét csak ezen kiadás nyomán találomra közli. Ipolyi Arnold kitűnő tudósunk sem ismerte. Veresmarti Mihályról közrebocsátott nagybecsű monographiájában az 1611-ki kiadásról úgy nyilatkozik, hogy ekkorig egyetlen egy létező példányt sem lehetett belőle felkutatni. Örvendek azért, hogy Csontos János tisztviselőtársamnak sikerült a gyöngyösi ferenczrendiek gazdag könyvtárában e munkából egy teljes példányt hozni napfényre. Az ő szivességéből közlöm itt a munka teljes címét és leírását. S mivel ezen kiadás Homon-

nai Druget Györgynek van ajánlva, czélszerűnek találtam ez ajánló levelet, mely irodalmunkban ekkorig ismeretlen, e lapok hasábjain egészen lenyomatni. Nagyon tisztelendő Bognár Márk ¹⁾ gyöngyösi ferenczr. könyvtárnok úr szivessége lehetővé tette ezt, közlöm tehát e levelet szó- és betűszerinti hűségben, a mint következik:

•AZ TEKINTETES ES NAGYSAGOS VITEZ VRNAK, DRUGET HOMONNAJ GYÖRGY-nek,

Vng és Zemplény Vármegyék fő Ispannyának; Az Felseges II. MATHYAS KIRALY Tanácsanak, és fő Pohárnakjának &c.
nékem böcsülletes Vramnak.

Istentől sok jókkal bővölködő boldog állapotot kívánok.

Az tengeri háborúknak sok veszedelmekkel meg környeztetet hányattatásit, csak az tudgya valóban, az ki szél veszenben evezet, és az égben felemelkedet habok között, arboz fájának, és Kormányának romlása után hordoztatot: Azonképpen, csak az tudgya, miképpen légyen az meg búsult, és fel háborodot lelki ismeretnek, az sok visza vonjó, és egy mással szemben hadakozó Vallások szelei között nyughatatlan szorongatása, az ki meg kostolta. Mert, ha az szemünk előtt forgó testi veszedelmek gondolkodása is, meg száraztya az embernek velejét; és minden drága kincsét az tengerben hányattattya, csak hogy az hajót könnyebítvén, életét meg tarthassa: mit nem mivel tehát, az ki se nem verségés üző, se az vetekedésben elme mutatásból né dücsösség vadászó, hanem csak az egy Igazság szomjuhozó ember; midőn megtekinti, az örök üduösségnek uttyárul enny sokkeresztül állott vélekedéseket, és nem látván houá haytsa fejét, meg gondollya, hogy lelkében, és üdvösségében iár, hogy el ne vétse az lépést?

Nem érzik ennek az lelki háborúnak savát, az kik minden vizsgálás és tanácskozás nélkül, az mely pártos szakadásban szerencsére akadtak, vagy az melyben nőttek nevedektek, abban ugy el általkodnak, hogy csak ingyen fel sem nyittyák szemeket az végre, hogy értekezzenek, és okos gondolkodásokkal tanácskoznának, mely méltán, és mely terhes okokkal tartoztasanak az ő Vallásokban: sőt, gyakran teli torokkal mödgyák;

¹⁾ El nem mulaszthatjuk itt a buzgó könyvtárnok urnak, ki az ajánló levelet e közlemény számára készséggel lemásoltatta, őszinte köszönetünket kifejezni.

hogy, sem olvasni, sē hallani nē akarnak külömbet, az el te-
kéllet tetzésnél, hogy az ő meg nyugot lelki ismértek csendesz
vizét, véletlő háborúval fel ne zavarják: Az az, szem látomást
koczkára, és vak szerencsére vetik lelkeket; és az el múlandó
árnyék világnak gondviselésében, nagyob szorgalmatosságot űz-
nek, hogy sem az lélek űdvösségben.

Eveztem énis ezekkel egy hajóban, sok ideig; és mayd
ugyan lehetetlen dolognak alítottam, hogy az Anyam tejéuel
együtt szopot, és Praedikállással öntöztetet Vallástúl valaha
búcsút vennék; és ellene mondván tanításomnak, más Hitet vá-
lasztanék:

De amaz mindenkor ébrő lévő Pásztornak, az Vr JESVS
Chrisztusnak, az akol kívül búdosó juhotskájára valo gondviselése,
sok tanácskozások, és lelki háborúságok után, csak nem ugyan
kedvem ellő, az ő Igazságának nyugodalmas partyára vezetete
engemet. Mikor azért csak tanuló ifiu voltam és az utánnis, hogy
kezemet az ostor alól el vontam; gyakorta sok dolgok akadtak
előmben, mellyek miat nagy gondolatokban estem. Mert, leg
először vőttem eszemben; hogy, noha mind Luther, s mind Cal-
vinus, azzal dicsekedtek, hogy őket az Isten támasztotta az le
nyomatot, és láb alá tapodtatot igaz Hitnek, az Sz. Írásból helyre
állítására; Noha mind ketten, azzal kelletik magokat, hogy egye-
bek az Írást, érdemlet böcsülletnélkül húzzák vonnyák, csak ők
feytegetik ezt igaz értelemben: De mindaz által, az Sz: Írást
megrostáltván, az mit egyik ocsúnak itil, és tévelygésnek alít
az másik azt tiszta büzának nevezi. Azért gondolkodni, és tuda-
kozni kezdem; ha vagyóné oly bizonyos nyomunk, mellyen vé-
gére mehessünk, mellyik értse, és magyarázza igazában az
Isten igijet? Mert jól láttam, hogy ha ennek bizonyosan végére
nem mehetünk; csak vélekedés minden Vallásunk. Es mivelhogy
az Sz. Atyákat, és Conciliomokat, az Keresztyénségnek egyenlő
értelmét, az Anyaszentegyháznak végezésit, bizonytalan Régulá-
nak hallottam vala; soha semmi nyilást nem láthatok vala az
én Vallásom szerent, mellyen végére juthatnék, ha Calvinus értié
igazban Luthernél az Sz. Írást, vagy Luther Caluinusnál? An-
nak utánna, aztis meg sayditám; hogy, sok dólgoakat hamissan
költenek az Római hiten valókra, hogy könnyebben, és job
színnel gyűlöltethessék őket az Kösséggel. Mert midőn vagy az

Római hiten valók könyveit meg tekintetem; vagy ő közzülők valakivel szóban elegyedtem: ugyan kezemmel tapasztaltam, hogy sok illetlen és képtelen dólgozat kennek reájok, melyekben sem hírek, sem tanácsok nincsen. Továbbá aztis megismérem; hogy, noha az Sz. Atyák mondásával ál orcázzák néha az ő tanításokat; és mikor bé színelhetik tetzéseket valamely homályos mondással, akkor nagyra viszik az régi Sz. Atyáknak méltóságát: de ez mellett, a hol kedvek szerént nē szólnak az régi Szentek; vádollyák, rútittyák; csak nē pad alá vetik az ő tanításokat. Az is mint egy Traditio, azaz, kezrűl kézre kőlt tanács vala közöttünk; hogy, midőn az Pápistákkal szembe szőkünk; az Anyaszentegyházrűl; való vetekedést igen el kerűlyük: Es, ha ki közzülők ide vonna; hamar másban űtessük az dolgot. Végezetre, hallottam gyakran Mesterimtűl, az régi Anyaszentegyháznak historiáit, és a régi Szenteknek életit; és úgy vőttem eszemben, hogy mind az Római hiten vóltak, valakiket régen sok csuda tételek, és Isteni bizonyságok által, az egész világ Szenteknek tartot.

Ezek, és sok hasonló dolgok űtköztek sokszor szűvemben; és minthogy lelkem ismérleti arra nem vit, hogy ezeket siketségre vegyem, hallatlanokka tartsam, és ezekből tamadot lelkem sérelmét, és furdalását el nyomjam: meg gödolvá, hogy lelkemben jár ezeknek meg értése, el tekellē magamat, hogy fundamentomából, derékképpē megvisgálok az mi tanításunknak mivólt és aztis meg tekintem, ha az Pápisták, ugyan olyan temérdek setétségben heverneké, az mint az mí Doctorink hirdetik? Azért, az Praedikátorságnak tisztitűl meg vonám magamat, és három egész esztendeig, éjel nappal, imádkozván, olvasni kezdém az régi Anyaszentegyháznak harczolását, martyromságit, tanításit, közönséges Isteni tiszteletit: és mindgyárt által látám, hogy sohűlt senkirűl nincs az régi Keresztyének közzöt emlekezet, az ki azt hitte, és tanította vólna, az mit Calvinus, és Luther tanítot; hanč, az rendtartás, és tanítás ugyan azon vólt akkoris, mely most az Római hiten valóknál. Gondolkozni kezdém azért magamban, és nagy fohászkozva mondani: Vr Isten, s' mind pokolba mentek tehát amaz csudálatos életű Szentek, kik az Pogányságot, az Christus szaszlőja alá hōldoltattak? Mind heában ontották véreket az Christusért? Vallyon

's hová lőt vólt akkor az Christus nyája, mikor sohúlt egyéb, Christust nem hirdette, hanem csak az bálványozó Páristák? Ezekhez hasonló gondolatok miat, nagy bús szúvel töródvén; végre el tekéllém magamban, hogy meg tekintsem az Páristák tanítását, ugyan az magok tulaydon írásokban. És midón ezeket kezdém forgatni; az mit az elót meg saydítottam vala, azt nyilván eszemben vém, hogy az Római Ecclésiának vallása, oly távúly jár attúl, az mit az Lutherek, és Calvinisták beszélnek felólle, mint az ég az földtúl. Egy szóval, az két fél Doctoroknak tanítását illendő szorgalmatossággal, az az, az minémüre az Igazság értésének, és lelkem csendessége keresésének szomjúsága viszen vala; mitúl jobban, és serényben olvastam, és kerestem az Luther, és Calvinista vallásbã az Igazságot; annyival inkább nem találhatám. Az Római Ecclesia hiti nyilván való Igazságának fenye pedig, (mellyet mind az által hamisnak lenni kívánok vala) még be húnyot szemeimetis veri vala: és annál inkább veszem vala eszemb . . . szépen egybe szerkeztetet, és semmiben magával nem ellenkózó tudományának alhatatosságát.

De mivelhogy szinte oly nehezen szakadok vala el az én elébbi vallásomtúl, mely nehezen válik el az lélek az testúl: né hirtelenkódem, és az magam tetszésen nem akarék jární: hanem az Calvinista Superattédensnek, és hozzá tartó Praedikátoroknak meg íram az én bús lelkének nyughatatlanságát. Es bizonyos, s' az magok vallás tétele szerént is, igazságos módokat adván eló, mellyek szerént én az kóztünk való beszédet kívánám; Hat fundamentum kérdést támaszték eleikben, mellyekben nékem nehezségem vólt. Láttamis, hogy ha azokból jó módgyával ki nem feytézhetünk; semmiképpen vallásunk igaz Keresztyeni hit nem lehet: és nagy sok esedezésekkel kértem őket, hogy azokban való kételkedésimben, engemet meg igazítsanak; lelki sebemből meg gyógyítsanak: megjelentvén aztis, hogy én nem versengő, és egymást szóval hányó vetekedést vadászok; hanem orvosságot, atyafiúi, és szilíd igazitást, 's oktatást kívánok. Igírek; de igirettyeket soha meg nem telyesíték. Vgy vagyon, hogy el végre leveleimben való sok úntatásim után, kezdének Sinatokat tenni: de soha semmi nagyobb ellenek nem vólt, mint hogy azokban való illetlen beszédek meg írtam, és orczájokra teritettem. nagy sok feddésekkelis rongálván ártatlan fejemet,

hogy azoknak megírásával szégyenítettem, és kissebbittem volna őket. Annakutána hármat, főeket rēdelének közzülők, kik én velem az dolgot az Sinat nevével végbē vinnék: Ezekkelis szembe kelvén, ugyan csak magokhoz hasonlóknak, az az, hiuság és heabā valo beszédűeknek találtatának. Harmadszor, fel osztották közöttök az Ellē vetéseket, és igiretet tőnek, hogy irásokban ugyan meg felelnek: Ebbennis ugyan semmi nem kele, hanem el végre, az dolog velem vegbē vitelre rendeltet Praedikátoroknak egyik, az ki közöttök leg inkább akarja vala az dolgot, mikor beszéddel sūrgetném, azt mondá; hogy, Nem tudnak mit velem cselekedni. mert soha oly erős varrást nem tehetnek, mellyet én, hozzá fogván az nagy éles kést, egyszersmind fel nem metzenék. (mert ugyanis nem erős varrás, hanem nyállal való ragasztás vala minden feleletek.) Kevés vártatva az után, ilyen tisztas válaszal bocsáta: Immár te mit gondolsz véle, ha mi szerdékkal meg elégeszünkis? ha az mi lelkünk meg nyugszik rayta; te néked mi ellened benne? te lássad. 'S ez lön legutólsó feleletek.

Látván azért én, hogy sokkeppen próbált, és minden izzasztó szepelkedések csak heában való; és az szűlni akaró hegy, tellyességgel el vetélvén, csak nevetséges egeret sem szűlhetne: Látván igazságban való meg fogyatkozások miat, az ő kerengő, és csavargo habozásokatis, mélyeket még űdönáp előtt derekassā czéagéressé nem tészek, és szem eleiben nem rőpitek. Látván aztis, hogy énis az dolognak elég sok ideig és szorgalmatos vizsgálásával vakmerőségtől tellyességgel meg mentettē volna magamat: vegezetre az Istenek szent kezeis hathatóbban illetvén szűvemet; az régi közönséges Római Ecclesianak igazságát meg ismértem: és minden tartoztató akadékokat szűvemből kirázván, az meg ismért Igazságra állék: melyben, mint egy szép bátorságos partő, az sok szélvész utā, Istennek kegyelmességéből megis nyugodtam.

Mivelhogy azért jól értem, mi légyén az Hitben való akadékoknak hányatasa; és aztis tudom, hogy sokan vannak az Vy tudományok Tanítói, és követői között, kik sok kételkedések szeletül fel 's alá ragadtatnak: hogy az én kicsin értekem szerént, ezeknekis szolgálnék; és mind ez világ előtt még mutatnám derekas, igaz, és meg ronthatlan okait az én ilyen nagy válto-

zásómnak, és üduösségességes megtérésemnek. az tévelygésben fetrengő Synagogákból, az Christusnak egy, szent, közönséges, és Apostoli Anyaszentegyházában ; ezt az könyvetskét akarám az mi magyarink kezében bocsátani. Melyben, szép rövid, és nyilván való okok vannak, az kiktől hordoztatván, több igaz, és üdvösséges Hitet nem itilhettem az Római Anyaszentegyház vallásánál.

Hogy pedig ezt az én kiseded munkámat az Nagyságod patrocíniumjának ajánlottam : és az N. bocsúlletes nevének páissa alat kézben bocsátottam ; nem egyebűnnen vagyon eredeti, hanem az Nagyságodhoz való köteles hívségemből. Mert jóllehet, Nagyságodnak én ez ideig ismértségeben nem jutottam : de mind az által, az igaz keresztyén Hitnek tiszta, és nyilván való szereteti, és óltalmazása, mely Nagyságodat, még az idegen nemzeteknélis, sokkal böcsülletesbé tészí, hogy sem az meg gyökerezet régi vitézű Vri familiának, sok szép ékességi : Amaz ifiuságnak határit fellyűl múló, meg ért okosság, és sok jó erkölcsökkel virágzó tekéletesség, mellyel N. az vén ébereknekis példája és tüköre. Végezetre, hogy kevés szóval sokat mondgyak : az józan, és tiszta élete, és amaz régi Keresztyénekhez illendű magaviselelése, nem csak álmélkodást, de oly böcsüllettel elegyitet szeretetet szerzet én bennem, hogy egyebek elöt, Nagyságodnak akartam kedveskedni az én fáratsággommal. Mellyett ha N. jó kedvel fogad, és engemetis patrocíniumjára méltatlának nem itil ; nagyobb dolgokra, és hasznos fáratságokra fel indit Nagyságod. Eltesse az Vr ISTEN Nagyságodat, és sok javaival látogassa. Posonban, Böyt más havának XVII. napián M.DC.XI. észtenűben.

Nagyságodnak

alázatos szolgálja

Veresmarti Mihály.«

Eddig Veresmarty Mihály előszava.

Magáról a munkárolmég megjegyezzük, hogy azt a gyönyösi ferenczrendiek régi idötől fogva birják.

✓

Nagy-Szombat 1695 . . .

(172.) Matusek András. Arbor Tangens Coelum. Az Az Leg-Főbb Tisztre. emeltetet Meltosagos Es Nagysagos Fejedelem, Szecheny György, Esztergami Ersek, Magyar Ország Primasa, Apostoli Követ, Nemes Esztergam Varme-

gyének örökös Fő Ispanya, Első és leg főb Secretarius, Cancellarius, Főlséges Romai Császár, és Magyar Ország Királyának Belső titkos Tanácsa, Eletének Fejedelmi Faja. Melynek A Magyar Országi Egyhazi Fő Rendeknek közepéből, az irgalmatlan halál által való szomorú kivágását, a több halotti tisztességek között, magyar élő nyelvel praedikalotta, Tekentetes Es Nagyságos Matusek András Scopiai Püspök Székes Fejérvári Custos, Szent Alberti, és Sz. Lőrinczi Praepost. Győri Kanonok, Soproni Beneficiatus, Poseni nemes Captolon Sz. Marton Püspök Templomában, die 18. Martij. Anno 1695. Nyomtattatott Nagy-Szombatban, az Akadémiai Bötűkkel, Frey János által. 4-r. A—D₃ = 16 szltan levél.

Megvan a M. Nemzeti Múzeum Könyvtárában.

✕ Hely nélkül 1696 körül. ¹⁾

(173.) Gr. Eszterhas Anna Julia gróf Nadasdy Ferencz országunk bírāja hitves társa felett mondott halotti beszéd. Elül: címlap hiányzik. 4-r. 23 számozott lap = A₂—F₂ + 1 = 12 lev.

Colophon: ESZTERHAS ANNA, JVLJA. VEGE.

Megvan a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában. ✓

✕ Nagy-Szombat 1703.

(174.) Paduai Szent Antal Solosmaja. Életének, és Csuda-Tételének Rövid Sommaban Foglaltatott le-irasával, sok szép Imádságokkal, és Soltárokkal. ugyan azon Sz. Antalhoz és a' Boldogságos Szűz Mariahoz. Ez előtt sok esztendővel Deák-búl Magyarra fordittatott most másodsor újonnan kinyomtattott. Nagy-Szombatban, az Academiai Bötűkkel Hörmann János által 1703. 12-edrét. Címlap és 218 számozott lap.

Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtár«-ában e munka rövid címét csak Sándor István »Könyvesháza« után közli. Baloghy István ur buzgalmának sikerült azonban a m. k. egyetemi nyomda könyvtári limbusában e munkából egy teljes példányt napfényre hozni.

Az ő szívegyéből közöltük itt annak teljes címét.

A m. kir. egyet. nyomda könyvtárában. ✓

¹⁾ A Tropheum Familiae Eszterhazianae szerint ez évben halt meg gróf Eszterházy Anna Julia

+

H. n. 1705 körül.

(175.) *Instructio decimatorum*. (Utasítás 21 kisebb fejezetben a tized-dézsma körül követendő eljárásra vonatkozólag II. Rákóczy F. idejéből.) H. és é. n. 4-r. 8 szltan lap. A nyomtatás után egykoru irással olvashatni: Datum in castris nostris ad Mocsonok A. 1705.

Megvan a M. Nemzeti Múzeum Könyvtárában.

REGI HAZAI KÖNYVFELJEGYZÉSEK A BUDAPESTI EGYETEM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Szilágyi Sándor.

»Opus rurarium commodorum Petri de Crescentys.«

Col: »Presens opus impressum est argentine Anno domini MCCCCLXXXVI. Finitum quarta feria ante festum Sancti Gregorj«

a címlapon a köv. szótár van, mely mint az irás mutatja, a XVI-ik század közepe táján készült:

Akarus sárga lilium.
 Angaricus tapló.
 Agrimonia apró boytorian.
 Althea feyr malwa.
 alleluia madár kewles.
 alkekengy papmonya.
 amorosia wadt salya.
 antesolotum wadt gek.
 ancusa tewysses lapw.
 apium hemoroidarum swlfe.
 abies Lwchfenyew.
 assarum kapornak.
 atuplex ester.
 Balsamenta lómenta.
 akacia kewkyny.
 Brionia feldjtek.
 Bricanica tewyses lapw
 Carduo Benedicta, papafew
 Carthamus wad sáfrán
 caparis, caporna.